

vet arra a sajtósági viszonyra, a mely az angol és a continentális kutatók között fennáll:

A Naumann-ünnep Cöthenben.

Irta: ALFRÉD NEWTON tanár, Cambridge.

Naumann az angol ornithologusok kilencz tizedrésze előtt csak egy név; s azoknak a száma, a kiknek a kezén megfordult egy könyv, melynek czimlapján ez a név állott volna, bizonyára még kisebb. Pedig ezt a nevet két oly férfiú viselte, a kik az eddig élt ornithologusok között a lepraktikusabbak voltak, kiknek tudományos ismereteit egyetlen egy kortársuk se tudta fölülmulni, egyetlen utóduk se elérni, daczára annak, hogy az ismeretszerzéshez szükséges eszközök és módok azóta sokszorososan bővültek és javultak.

Az idősebb Naumann, János András, tán soha életében el se hagyta az anhalti hercegségben Cöthen mellett fekvő kis Ziebigk falut, a hol 1744-ben született, mint egy kisebb földbirtokos fia, a kit hivatásában is követett. Csodálatos önéletrajz-vázlatot hagyott hátra, a mely az általa és János Frigyes fia által 1822-ben közösen kiadott munka elejére került. Ha volt valaha ember, a ki teljesen a madárvilág tanulmányozásának és megfigyelésének szentelte életét, úgy az Naumann János András volt, a ki gyerekkora óta éjt, napot áldozott föl e cél érdekében. Szinte csodálatos, hogy volt ideje a nőülésre, — mert maga mondja el, hogy gyakran megfeledkezett az ebédjéről, — de tényleg mégis megnősült, és volt három fia, kik közül a legidősebb, János Frigyes, a kit már említettünk, 1770-ben született. A fiatalabbak közül az egyik Károly András, a ki 1786-ban született, ügyes segítő-társa volt atyjának és bátyjának, de semmit se közölt a saját neve alatt. Az apa arra nevelte ezt a három fiát, hogy az ő nyomdokaiba lépjenek, és úgy éljenek mint ő. Puskát kaptak, mihelyt elbirták azt, megismerkedtek a madárfogás mindennemű módszerével, és ügyes rajzoló is voltak. Utóbbiban a legidősebb oly ügyességre tett szert, hogy már 15 éves korában egész sereg madárképe volt, a melyeket az apa rézbe metszett és folió-

deswegen, weil sie ein Licht auf das eigenthümliche Verhältniss wirft, welches zwischen englischen und kontinentalen Forschern besteht.

The Naumann Festival at Cöthen.

By PROFESSOR ALFRÉD NEWTON, Cambridge.

NAUMANN is but a name to nine out of ten British ornithologists, and the proportion of them who have held in hand a volume with that name on the titlepage must be smaller still. Yett it was borne by two men who, taking them all round, were the most practical ornithologists that ever lived, for their personal knowledge of the birds of Central Europe was not exceeded by that of any of their contemporaries, and it may be fairly doubted whether any of their successors, vastly improved as are the modern means of acquiring such knowledge, have attained to the like acquaintance.

The elder Naumann, Johann Andreas, seems hardly ever to have quitted the little village of Ziebigk, near Cöthen, in the duchy of Anhalt, where he was born in 1744, the son of a small landed proprietor, to whose estate he succeeded. He has left a curious autobiographical sketch, which was prefixed to the first volume of the edition of the joint work of himself and his son, Johann Friedrich, published in 1822. If ever a man devoted himself to the observation and study of birds it was this Johann Andreas, who from his boyhood passed days and nights in this sole pursuit. How he found time to take a wife — for he tells us that he often forgot his dinner — is marvellous; but marry he did, and had three sons, the eldest, Johann Friedrich, already named, born in 1780, and two others; one of them, Carl Andreas, born in 1786, became a fair assistant to his father and brother, without, however, publishing anything on his own account. The father brought up these three boys to follow his own tastes and live his own life. A gun was put into their hands as soon as they could hold it, they were made familiar with every device for catching birds, and they were also taught to draw. In this last respect the eldest attained so much proficiency that by the time he was fifteen he had executed a great number of

alakban kiadott. Ez az ily módon készült munka egyike a legritkábbaknak a madártani irodalomban, ha ugyan lehet azt az irodalom részének tekinteni, mivel egy betűnyi magyarázat se kísérte a táblákat. Nem tudni, vajjon van-e belőle valahol egy teljes példány; Dr. LEVERKÜHN kutatásaiból az látszik, hogy csak közel egy tuczat többé-kevésbé teljes másolat létezik. De itt nem érünk rá élettrajzi részletekre. Az apa első dolga ezután az volt, hogy kis nyolczadrétben kiadta „Az anhalti hercezségekben és néhány azokat környező vidékeken tartózkodó és átvonuló összes erdei, mezei és vízi madarak részletes leírása“ című művének első kötetét. 1799-ben jelent meg, színes képekkel, a melyeket János Frigyes fia festett. Néhány képe a régibb szeries reprodukciója, de föltétlenül látható a rajzolásban a haladás, és nagyobb jelentőségük is volt, miként a munkának magának is, a mely hazája határain túlnőtt. A negyedik és utolsó kötet 1803-ban jelent meg e cím alatt: „Északnémetország és a környező országok szárazföldi és vízi madarainak természetrajza.“ Erre még nyolcz kiegészítés következett, az utolsó 1817-ben. Nevezetes jellege ennek a munkának a legszélsőbb egyszerűség és hűség, s minden tudományos hivalkodás teljes hiánya; még csak egyetlen latin név sincs benne, de azért mégse a pórias stilussal akart népszerűsége szert tenni. Kétes is, hogy általánosan elterjedt volna. Csak annyit tudunk, hogy egyetlenegy teljes példány sincs belőle. Ha Angliában ír valaki egy ilyenféle munkát, akkor annak az ismeretes gyászos eljárása az, hogy úgy ír, hogy mindenkinek tessenék. De János András éppen ezt nem tette. Nyugodt méltósággal irt saját tapasztalata nyomán, és tudása egészséges volt, nem kellett senkitől se kölcsönöznie.

Miután az apa munkája ily módon szerencsésen be volt fejezve, János Frigyes a fia, azonnal hozzálatott, hogy új kiadást rendezzen belőle, s ez az új kiadás alapította meg — és pedig szilárdan — az ő hirnevét. Az előszó 1818-ról van keltezve, s az első kötet

drawings of birds, which the father proceeded to have engraved on copper and to publish in folio form. The work thus produced proves to be one of the rarest in ornithological literature, if literature it may be called, seeing that not a word of letterpress accompanied the plates. Whether a complete set of them exists anywhere is uncertain, and Dr. LEVERKÜHN's labours seem to show that not quite a dozen more or less imperfect copies are known, though there is no room here for bibliographical details. The next thing the father did was to bring out in small octavo the first volume of what was called „A Detailed Description of the Forest-, Field- and Water-birds of the Principality of Anhalt and the Neighbouring Districts.“ This appeared in 1797, and was illustrated by coloured figures by the son Johann Friedrich. Some of them are reproductions of those in the older series, but the style of drawing was manifestly improved, and, moreover, went on improving as the work itself did, for it quite outgrew the bounds of its native principality, and the fourth and last volume, published in 1803, appeared as „The natural History of the Land- and Water-birds of Northern Germany and the Adjoining Countries.“ This was followed by a series of eight supplements, the last of which came out in 1817. A remarkable feature of this work is its extreme simplicity and truth, and the absence of all scientific pretence. There is not even a Latin name in it! Yet there was no attempt by „writing down“ to gain popularity, and whether it became popular is doubtful. All that can be said is that copies are now not easily to be had. In England when a man tries to do a thing of this kind we know too well what is generally the lamentable result. He makes a fool of himself on almost every page; but this is just what Johann Andreas did not. He wrote with quiet dignity from his own knowledge, and his knowledge was sound. There was no need for him to borrow from anybody else.

The father's work being thus successfully concluded, the son, Johann Friedrich, lost no time in bringing out a new edition of it, and it is on this edition that the latter's fame rest, and rests securely. The preface is dated 1818, and some copies of the first volume

nehány példányának a czimlapján állítólag az 1829-iki évszám áll; kétségtelen dolog, hogy akkor az első kötet már készen volt a kiadásra, de valami okból úgy látszik mégis haboztak még vele néhány évig. Tizenkét kötetben (rész-nek nevezi őket) jelent meg hosszú időközökben, az utolsó 1844-ben, és bátran lehet állítani, hogy nincs más nyelvű ilyen munka, a mely teljességre nézve összemérhető volna vele. Ugyanazt az egyszerű, minden diszt kerülő stílust látjuk mint az apa művében, de a fiú már szívesen hivatkozik más szerzőkre, bebizonyítván azt, hogy olvasta őket. Kiterjesztette a megfigyelési területét is, amennyiben északon Jütlandot, délen pedig Magyarországot utazta be, s ezenkívül Helgolandba is ment; mind oly vidékek ezek, a melyek madártani különlegességeit ő fedezte föl először.* De többet is tett. Kimutatta azt, hogy az anatómiát nem szabad elhanyagolni, s ennek értelmében minden nem elé, a melyet tárgyalt, rövid leírást adott annak belső szervezetéről. Szerencséjére fölhasználhatta e czél érdekében NITZSCH KERESZTÉLY LAJOS segítségét, a ki a munkának ezt a részét 1837-ben bekövetkezett haláláig végezte; utána WAGNER REZSÓ foglalta el helyét. Művének befejezése után két évvel kiegészítő kötetbe kezdett a szerző, a mely azonban 1857-ben bekövetkezett halálakor még nem készült el és két barátja fejezte azt be, az azóta már meghalt BLASIUS J. H. tanár és Dr. BALDAMUS EDE.

Bármilyen gondos is volt azonban ez a nagy munka, adatai az idő folyamán mégis elégtelenekké váltak, és természetesen beállott egy új kiadásnak a szüksége. Ennek az első kötete 1897-ben jelent meg Dr. HENNICKE R. KÁROLY kiadásában, a ki 36 munkatársat tudott szerezni, köztük Középeurópa legkiválóbb ornithologusait. E nagy, tizenkét kötetes munka befejezésének az ünnepére vasárnap, május 14-én Cöthenben JACOBI VON WANGELIN (Merseburg), a „Német Madárvédelmi Egyesület“ elnökének és BLASIUS RUDOLF tanár (Braunschweig) a „Német Ornithologiai Egyesület“ elnökének a vezetése alatt *Naumann-ünnepélyt* tartanak. E nap programja a lehető

* Ezt a vázlatot Newton tanár még a PETÉNYI J. S. „Töredékei“-nek német nyelvű kiadása előtt írta.

are said to bear 1820 on the title-page. Doubtless it was then ready for publication, though for some reason it seems to have been delayed for a couple of years. Twelve volumes (parts they are called) appeared at long intervals, the last in 1844, and it may be truly averred that for completeness nothing like them exists in any language. They continue the same simple and direct style of the father's work; but the son willingly cited other authors and showed that he had read them. He also extended his area of observation, journeying to Jutland in the north and to Hungary in the south, beside voyaging to Heligoland — the ornithological peculiarities of which he was the first to detect.* Moreover, he discovered that anatomy was not to be neglected, and accordingly each genus as he treated of it had prefixed to it a brief account of its internal structure, and to this end he had the good fortune to obtain the services of CHRISTIAN LUDWIG NITZSCH, who carried on this portion of the work until his death in 1837, when his place was taken by RUDOLF WAGNER. Two years after the work was ended the author began a supplement, which had not proceeded far when he died, in 1857, and this was left to be completed by two of his friends, the late Prof. J. H. BLASIUS and Dr. EDUARD BALDAMUS.

Carefully elaborated as this great work had been, its information had, of course, fallen behind the times, and a natural desire was expressed for a new edition. The first part of this appeared in 1897, under the general editorship of Dr. CARL R. HENNICKE, of Gera, who has been assisted by a company of thirty-six coadjutors, comprising the chief ornithologists of Central Europe, and to celebrate the recent completion of this grand undertaking in ten folio volumes a *Naumann-Feier* is to be held at Cöthen on Sunday, May 14, under the direction of Dr. JACOBI VON WANGELIN, of Merseburg, and Prof. RUDOLF BLASIUS, of Brunswick, the presidents respectively of the German Bird Protection Union and the German Ornithological Society. The business of the day is announced as of the simplest character, just as one may suppose

* When Professor Newton wrote this sketch, J. S. PETÉNYI's Fragments were not yet out.

legegyszerűbb, olyan, a mely legjobban megfelelne az ünnepekt kívánságának — a Naumann-féle gyűjtemény megtekintése, a mely most a hercegi kastélyban van elhelyezve, zarándokolás a Naumannok régi hazájába, Ziebigkbe, sirjaikhoz, a melyekre babérkoszorút helyeznek, látogatás János Frigyes mennyénél, visszatérés Cöthenbe az ünnepi ebédre — ez az egész. Lélekben bizonyára ott lesz minden német ornithologus, és részemről e sorok írásával az a főczélom, hogy az angol testvérek is együtt érezzenek ezen alkalommal. Habár elfogadom mentségül a legtöbb angol ember nyelvtudási tökéletlenségét, azért mégse vet kedvező fényt a mi elődeinkre, habár nem egyre büszkék lehetünk, hogy 1850-ig egyikük se tudott a Naumannokról és összehasonlíthatatlan munkájukról. Mr. GRAY G. R. volt az első, a ki a British Múzeum katalógusának egyik kötetében idézte János Frigyes munkáját, és akkor is csak a nomenklatura okából. Ott találtam meg először a címét, s azonnal meg is kerestem a munkát a cambridgei egyetemi könyvtárban. Szóval ki se tudom fejezni azt az örömet, a melylyel egymásután végignézegettem ezeket a végtelen mennyiségű tudást tartalmazó köteteket, vagy azt a csodálatot, a mely elfogotti igénytelen, de kiváló szakértelemről tanuskodó képei láttára. Ennek idestova 55 esztendeje, s bármennyit haladt is azóta a tudomány, azért még ma is főntartom akkor alkotott nézetemet, hogy a tárgyalás teljessége, átlagosága és pontossága szempontjából a Naumann János Frigyes munkáját még mai napig se lehetett túlszárnyalni.

Szívesen időznék még tovább is ennél a tárgynál, de azt hiszem, eleget mondtam; meg kell azonban még említenem azt, hogy sok részletnél Dr. LINDNER két cikkére, megjelentek a bécsi „Die Schwalbe“ 1894. évi folyamának 7. és 8. számában, s még inkább Dr. LEVERKÜHN kitünő életrajzára, megjelent mint az új kiadás előszava és külön is „A három Naumann életéről“ (Gera-Untermhaus 1904), támaszkodtam. Az utóbbi később János Frigyes levelezésének jó részét is meg tudta szerezni és biztosan reményli, hogy nagy érdekességénél fogva módjában lesz annak a kiadása.

would be consonant with the wishes of the men to be honoured — an inspection of the Naumann collections, now housed in the ducal palace, a pilgrimage to the graves of the Naumanns at Ziebigk, their old abode, on which a laurel wreath will be laid, and a visit of respect to the daughter-in-law of Johann Friedrich, a return to Cöthen for a festival dinner — that is all. Who will attend I know not, but assuredly every German ornithologist will be present in the spirit, and my chief object in writing these lines is that British ornithologists should sympathise with their German brethren on the occasion. Making every allowance for the ordinary Englishman's linguistic deficiencies, it is not to the credit of our predecessors in this country, though there are many of whom we may be justly proud, that until the year 1850 not one of them seems ever to have heard of the Naumanns and their incomparable works. It was Mr. G. R. Gray who, in a British Museum catalogue, first cited that of Johann Friedrich, and then merely on nomenclatural grounds. It was there that I first met with its title, and I lost no time in seeking the work in the library of Cambridge University. Words fail me to express the delight with which I looked into one volume after another of this huge store of information, or the admiration with which I regarded its unpretentious but exquisitely executed plates. That was nearly five-and-fifty years ago, but much as the study has since advanced, the opinion I then formed I hold now, that for fulness of treatment, perspicuity, and general accuracy, the work of Johann Friedrich Naumann has not been surpassed.

Willingly would I dwell longer on the subject, but I think I may have said enough, though I must add that for many of the details above given I am indebted to two articles by Dr. LINDNER published in „Die Schwalbe“ of Vienna for 1894 (Nos. 7 and 8), and still more to Dr. PAUL LEVERKÜHN'S excellent biographical preface to the first volume of the recent edition already mentioned, which has been separately printed, „Biographisches über die Drei Naumanns“ (Gera-Untermhaus: 1904). Later still that gentleman has come into possession of much of Johann Friedrich's correspondence, which

A NAUMANN-oknak ezt az épen tömörségénél fogva mesteri jellemrajzát, mely a legnagyobb élő ornithologusok egyikének, NEWTON ALFRÉD cambridge-i tanárnak tollából eredt, azért iktattuk ide a szerző szives beleegyezésével, mert, mint már említettük, arra a csodálatos viszonyra is világot vet, a mely az angol ornithologusok javarésze és a más országok ornithologusainak törekvései közt mutatkozik. Ha nem ilyen, szakmájában igazán kiváló, telivér angol mondaná, mint a milyen NEWTON tanár, el se hihetnők, hogy az angolok a szaknak oly főműveit, mint a milyenek a NAUMANN-ok munkái, nem is ismerik. Bármily nagy is ez az önbizalom, mégis nehezen egyeztethető össze a mi kontinentális felfogásunkkal, a mely szerint a tapasztalaton alapuló tudományágak, tehát első sorban azok, a melyeket „Historia Naturalis“ néven foglalunk egybe, más területek főműveinek ismerete nélkül csak nehezen fejleszthetők.

A M. O. Központra nézve felemelő volt, hogy a cötheni ünnepen legalább egy koszorúval részt vehetett és tanujelét adhatta annak, hogy mi magyar kutatók ismerjük a NAUMANN-okat és tudományos becsüket mindig teljes mértékben méltattuk. M. O. K.

it is sincerely to be hoped he will find the means of publishing, as it can hardly fail to be of great interest.

Wir haben diese gerade durch ihre Gedrängtheit meisterhafte Charakterschilderung der NAUMANNs aus der Feder eines der grössten lebenden Ornithologen, Professor ALFRED NEWTON in Cambridge, mit dessen gütiger Einwilligung eingefügt, weil sie, wie schon oben angedeutet wurde, das merkwürdige Verhältniss klar macht, in welchem das Gros der englischen Ornithologen zu den Bestrebungen der Ornithologen anderer Länder steht. Nur das Wort eines in seinem Fache wirklich grossen Vollblut-Engländer, wie jenes von Professor NEWTON, macht es glaubwürdig, dass sie die Hauptwerke des Faches, wie jenes der NAUMANNs, gar nicht kennen. So gross dieses Selbstvertrauen ist, so schwer ist es mit unserer kontinentalen Auffassung in Einklang zu bringen, wonach man auf Erfahrung fussende Wissenszweige, also vornehmlich jene, welche wir unter „Historia Naturalis“ zusammenfassen, ohne Kenntniss der Hauptwerke auch anderer Gebiete nur schwer weiter entwickeln kann.

Für die U. O. C. war es erhehend, an der Feier von Cöthen wenigstens durch einen Kranz theilnehmen zu können und so Zeugniss zu geben, dass wir ungarischen Forscher die NAUMANNs kennen und ihren Werth für die Wissenschaft stets voll und ganz zu würdigen wussten. U. O. C.